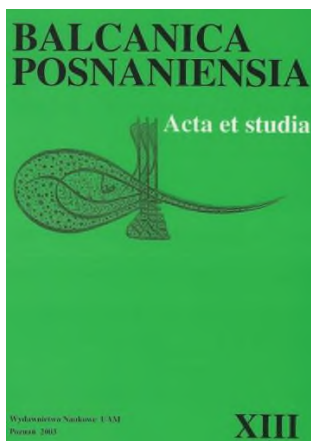

Pentek Zdzisław, rec. książki: Donald E. Queller, Thomas F. Madden, *The fourth crusade. The conquest of Constantinople*. Second edition. With an essay on primary sources by Alfred J. Andrea, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1997, s. 357+7 nlb., mapy, „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia” 2003, t. 13, s. 274.

<https://doi.org/10.14746/bp.2003.13.24>

<https://pressto.amu.edu.pl/index.php/bp/article/view/52518>

Instytucją przechowującą materiały źródłowe jest Biblioteka Collegium Historicum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

<http://bch.amu.edu.pl>

Zadanie zostało zrealizowane w ramach konkursu „Społeczna odpowiedzialność nauki II – Wsparcie dla bibliotek naukowych”. Projekt zatytułowany „Digitalizacja archiwalnych wydań czasopism naukowych zgromadzonych przez Bibliotekę Coll. Historicum UAM”. Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Nauki w ramach Programu Społeczna odpowiedzialność nauki II. Wsparcie dla bibliotek naukowych (umowa nr BIBL/SP/0092/2024/02 z dnia 05.12.2024). Całkowita wartość projektu: 247 236,00 zł. Kwota dofinansowania: 220 836,00 zł.

The institution storing the source materials is the Library of the Collegium Historicum of the Adam Mickiewicz University in Poznań.

<http://bch.amu.edu.pl>

The task was carried out within the framework of the competition “Social Responsibility of Science II – Support for Scientific Libraries”. The project entitled “Digitization of archival editions of scientific journals collected by the Library of the Coll. Historicum of Adam Mickiewicz University”. The project was co-financed from state budget funds granted by the Minister of Science within the framework of the Programme Social Responsibility of Science II. Support for Scientific Libraries (agreement no. BIBL/SP/0092/2024/02 of 05.12.2024). Total value of the project: PLN 247,236.00. Amount of co-financing: PLN 220,836.00.

UNIwersYTET
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Społeczna
Odpowiedzialność
Nauki II

styka działań włoskiej administracji w poszczególnych częściach wybrzeża adriatyckiego, wielu autorów dotarło do ciekawych materiałów archiwalnych. Monografia zabrakło jednak kręgosłupa spajającego teksty o bardzo różnym charakterze i niejednolitej wartości naukowej. Mimo to jest ona warta uwagi i przeczytania, bo przynosi wiele nowych informacji o realiach politycznych, gospodarczych i kulturowych wybrzeża wschodnioadriatyckiego w latach 1918-1943. Jest to wszechstronny, choć miejscami nie pozbawiony subiektywnych ocen obraz poglądów chorwackiej historiografii na skomplikowane dzieje obszaru, który ze wszech miar zasługuje na zainteresowanie.

Jędrzej Paszkiewicz

Donald E. Queller, Thomas F. Madden, *The fourth crusade. The conquest of Constantinople. Second edition. With an essay on primary sources by Alfred J. Andrea*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1997, s. 357+7 nlb., mapy.

Donald E. Queller (University of Illinois) po dwudziestu latach od pierwszej edycji, tym razem wspólnie z Thomasem F. Madden (St. Louis University), opublikował drugie wydanie monografii o historii IV wyprawy krzyżowej. Praca stanowi znakomity przykład ewolucji badawczej D. Quellera wspartego pomocą młodszego kolegi idącego tropami swego mentora. Historia IV krucjaty z lat 1202-1204 znajduje się nadal w centrum zainteresowań badaczy szukających odpowiedzi na wiele nierozwiązanych problemów.

Publikacja składa się ze wstępu, dwunastu rozdziałów, przypisów – zajmujących przeszło 90 stron drobnym drukiem, bibliografii, eseju Alfreda J. Andrea o źródłach narracyjnych i literaturze przedmiotu (s. 299-324), bibliografii (s. 325-344) i indeksu. Już we wstępie (s. IX-XI) autorzy przyznają, że dwadzieścia lat, jakie upłynęły od pierwszego wydania pozwoliło, aby spojrzeć inaczej na wiele problemów badawczych.

D. E. Queller dał się poznać obok tej rozprawy jako wytrawny badacz zagadnień szczegółowych związanych z historią tej krucjaty (zob. s. 338-339). Nieco mniejszy jest dorobek T. Maddena (zob. s. 334-335), ale i on (podobnie jak D. Queller) swoje badania prowadził, opierając się na drobiazgowej analizie źródeł, starając się wykazać, jaką faktycznie rolę w tych wydarzeniach odegrała Wenecja.

Jak wynika z lektury pierwszej edycji, a także drobniejszych prac, D. Queller jawił się jako obrońca Wenecji, stojąc w opozycji do nurtu badawczego zarzucającego właśnie Republice Św. Marka rolę sprawcę w zmianie kierunku krucjaty i późniejszym rozbiorze Konstantynopola. W nowym spojrzeniu prezentowanym obecnie D. Queller, choć nadal jest zdeklarowanym obrońcą „niewinności” Wenecji, jednak swe opinie nieco łagodzi.

Jeśli chodzi o układ tego opracowania, to podobnie jak przy pierwszym wydaniu nie wzbudza ono najmniejszych uwag. D. Queller i T. Madden, przedstawiając tę kontrowersyjną sprawę zajęcia Konstantynopola w roku 1204, oparli swą historię na gruntownej analizie źródeł, dokładając wielu starań, aby dokładnie prześledzić wątki przyczyniające się do jak najlepszego oświetlenia wydarzeń. Wykorzystali znaną wszystkim badaczom tej krucjaty pokaźną liczbę materiałów dokumentalnych (m.in. korespondencja papieża Innocentego III), kronik narracyjnych: zachodnich (np. Geoffroy de Villehardouin, Robert de Clari) i greckich (Niketas Choniates) oraz posiłkując się ustaleniami z obszernej literatury przedmiotu, przede wszystkim anglojęzycznej.

Dbłość o szczegóły jest mocną stroną opracowania, co widać zwłaszcza w warstwie komentarzowej, która swą objętością praktycznie dorównuje tekstowi podstawowemu. Wątki dyskusyjne autorzy przenieśli właśnie do komentarzy, aby nie zakłócać tym samym głównego wątku narracji. Końcowy

esej Alfreda Andrei dotyczący źródeł i literatury przedmiotu jest pracą samą w sobie. Zwłaszcza ta część, poświęcona bazie źródłowej, jest znakomitą omówieniem wartości oraz przydatności poszczególnych zabytków średniowiecznego piśmiennictwa krucjatowego. W chwili obecnej wydaje się, że jest to najbardziej gruntowna i solidna synteza poświęcona tej krucjacie, przewyższająca znacznie swym spektrum badawczym i wnikliwością opracowania dziejów tej wyprawy zamieszczone w wielkich syntezach historii krucjat R. Grousseta, S. Runcimana czy zbiorcze pod redakcją K. Settona.

Zdzisław Pentek

Karolina Kaczmarek, *Prawda i kłamstwo. Prymas Węgier József Mindszenty*, Poznań – Warszawa 2002, Instytut Językoznawstwa. Filologia Węgierska UAM – Fronda – Wydawnictwo WiS, ss. 195.

W gronie najwybitniejszych Węgrów XX wieku eksponowane pozycje zajęli przedstawiciele duchowieństwa rzymskokatolickiego, na czele z prymasem Józsefem Mindszentym (1892-1975). Z racji roli, jaką József Mindszenty odegrał w najnowszych dziejach Węgier i jego pełnej cierpienia drogi życiowej, porównywano go często z innym wielkim człowiekiem Kościoła zza żelaznej kurtyny kardynałem Stefanem Wyszyńskim. Uwagę historyka przykuwać może z pewnością kilku jeszcze dwudziestowiecznych węgierskich duchownych – ludzi wielkiej wiedzy, wybitnych osiągnięć duszpasterskich, ale i ofiarnej służby społecznej¹. Tymczasem czytelnik zainteresowany dziejami węgierskiego Kościoła katolickiego otrzymał pierwszą, wartościową polską biografię² osoby najważniejszej, napisaną przez młodą poznańską hungarystkę Karolinę Kaczmarek. Publikacja ukazała się jako tom III poznańskiej serii „Bibliotheca Hungarica”, której redaktorem jest János Brendel.

Studium biograficzne autorstwa K. Kaczmarek posiada duże zalety. Otwiera ono w historiografii polskiej badania nad postacią prymasa Mindszentyego i najnowszymi dziejami Kościoła na Węgrzech. Pokazuje losy prymasa Węgier w sposób zajmujący i uwzględniający tło społeczne. Czerpie obficie z piśmiennictwa węgierskiego, nieznanego u nas bliżej z racji bariery językowej. Bogatą literaturę węgierską wspiera tu, co bardzo ważne, posiadająca znaczny walor źródłowy prasa, ukazująca się na Węgrzech i w węgierskich środowiskach emigracyjnych zarówno w okresie życia J. Mindszentyego, jak i po jego śmierci. Z innych źródeł wykorzystane zostały także pisma samego prymasa (wydano je w różnych publikacjach na długo po jego śmierci), listy najwyższego kościelnego hierarchy Węgier do prezydenta Stanów Zjednoczonych z lat 1957-1964 oraz, precyzyjniej niestety nie wskazane, nagranie Kongresu Stanów Zjednoczonych (?) Szkoda jednak, że wśród wykorzystanych pozycji zabrakło kilku ważnych i dostępnych opracowań, jak np. N. Boer, *Cardinal Mindszenty and the implacable War of*

¹ Mówiąc o wybitnych, duchownych katolickich z dwudziestowiecznych Węgier, uwzględniać trzeba koniecznie postaci, takie jak m.in.: O. Prohászka, T. Tóth, V. Apor, A. Schätz SP, Z. Mihalovics, T. Nyári, A. Szennay OSB, G. Békés OSB oraz G. Bulányi SP (wsławiony brakiem akceptacji dla uległości Kościoła względem komunistów po „obaleniu” prymasowskich rządów Mindszentyego). Oprócz wymienionych było również wielu wybitnych węgierskich duchownych zmuszonych do emigracji. Por.: Á. Somorjai OSB, *Teologia katolicka na Węgrzech*, Proglas. Pismo Towarzystwa Przyjaciół Narodów Europy Środkowej, nr 10/11 – 3/4 1998, s. 16-21.

² O wcześniejszej, nienaukowej i wręcz skandalicznej pracy na temat kardynała J. Mindszentyego autorstwa Karola Małcużyńskiego i Bronisława Wiernika nie warto w ogóle szerzej wspominać. Jakość tej publikacji najlepiej odzwierciedla sam jej tytuł – por.: K. Małcużyński, B. Wiernik, *József Pehm-Mindszenty, szpieg w kardynalskiej purpurze*, Warszawa 1949.